

AL SERVEI
DE LA
MONARQUIA:
ELS MOIXÓ
DE CERVERA

Per Pere Molas i Ribalta

11

La família Moixó és ben coneguda per la seva importància en la història de la ciutat de Cervera. En aquest article destacarem alguns aspectes de l'acció de l'esmentada família al servei de la monarquia espanyola, des dels temps de la guerra dels Segadors fins la Independència d'Amèrica.

ENNOBLIMENT I SERVEI REIAL AL SEGLE XVII

La família tenia un origen mercantil i estava present en el govern de la ciutat en el segle XVI, quan Miquel Moixó va ser-ne el racional.¹ A principi del segle XVII es va produir l'ingrés en l'estament nobiliari: el 1612 Jeroni de Moixó va esdevenir cavaller.

És a la generació següent quan els Moixó apareixen en un rengle relativament destacat de la vida política catalana. Rafel Moixó, fill del Jeroni, va ser síndic de Cervera a la Junta de Braços convocada per la Diputació del General el setembre de 1640. Allí va ser escollit per formar part de la comissió anomenada de la Trentasisena. Va formar part també de la junta de guerra. En el tribunal suprem de guerra s'hi trobava el cavaller de Barcelona Francesc Soler, conseller segon de la ciutat aquell any crític, el qual estava casat amb una Elena Moixó, de Cervera. Semblaria que ens trobem davant un ferm partidari de la resistència. La seva fidelitat a la nova situació explicaria que el rei de França li concedís el 1648 el privilegi de Noble, superior al de simple cavaller.²

Però un fill del cavaller Soler, Pacià Soler i Moixó, era acceptat, el 3 de novembre del mateix any 1640, a l'exclusiu col·legi major de San Bartolomé de Salamanca, on es formava el bo i millor de l'alta magistratura castellana. Pacià Soler fou nomenat per Felip IV, el 1643, oïdor de l'Audiència de Catalunya. També se li concedí un hàbit de cavaller de l'orde castellà de Sant Jaume. El seu pare sembla que també va acabar seguint la causa del rei de Castella, ja que el 1649 figurava entre els peticionaris d'un privilegi de noblesa.

Més endavant, Rafel de Moixó va redactar un memorial en el qual exposava els seus serveis a la causa espanyola. Segons aquest document, havia estat perseguit per ordre de Pau Claris, li havien cremat la casa, havia refusat una plaça de jutge de l'Audiència que li havia ofert el nou govern i havia defensat persones acusades de deslleials, "*con maña y estudio*". El memorial era especialment detallat quan parlava de la seva actuació en el moment del retorn de l'autoritat de Felip IV els anys 1651-1652.³ S'havia oposat a allotjar soldats francesos i, per fi, essent paer en cap l'any 1652, va deposar el veguer, i "*reduxo aquella villa a la obediencia de Su Majestad*" encapçalant un moviment favorable. Aquesta actitud va fer que els miquelets li saquegessin el lloc de Clariana, a la comarca de l'Anoia, amb la roba que havia fet portar fugint de la pesta de Cervera. El governador de Lleida, don Pedro de Valenzuela, va certificar els seus bons serveis a la causa i el rei li va enviar una carta d'agraïment.

El 1653, Rafel de Moixó va ser convocat al Parlament presidit per Joan Josep d'Àustria, i aquell mateix any Felip IV li va concedir la dignitat de Noble. Moixó va servir l'administració reial com a assessor del Portant-veus del Governador General. A Vic i a Montblanc, segons declaració pròpia,

va pacificar les lluites de bàndols. Va ser membre del Consell de la Batllia General i va morir a Cervera el 1683.⁴

La mort del senyor de Montcortès, que estava casat amb una Moixó, va fer passar la senyoria a la nostra nissaga. Rafel de Moixó apareix citat com a senyor de Montcortès, mentre que el seu germà Francesc és citat com a oriünd de Montcortès i senyor de la Móra.⁵

En els moments inicials del moviment austriacista de l'any 1705, Jeroni de Moixó, cavaller de Cervera, però resident a Barcelona, va participar activament contra la revolta a la plana de Vic, però va ser fet presoner en una acció militar al Congost. L'any següent es trobava a Cervera, on va continuar definint-se en favor de Felip V. El 1708 era coronel d'un regiment format a Tàrraga.^{5 bis}

La família Moixó va continuar el procés d'ascensió social, típic de la petita noblesa comarcal. El germà del Rafel, Francesc de Moixó i Joan, paer de Cervera l'any 1684, havia assolit, ell també, la dignitat de Noble (l'any 1680). Estava casat amb Magdalena de Marlés, de família lleidatana, senyors de Sant Guim de la Rabassa. El seu fill, Rafel de Moixó i de Marlés, va emparentar fora de la comarca, car es casà el 1681 amb Casilda de Peguera, parenta del marquès de Tamarit, Francesc de Montserrat i Vives, un financer de Carles II procedent de les terres de Tarragona i també ennoblit. D'aquest matrimoni descendiren dues branques nobiliàries, una de les quals va heretar la senyoria de Moncortès, i l'altra, la de la Móra. A una d'aquestes van pertànyer, a les darreries del segle XVIII, Francesc Bonaventura de Moixó i de Ninot, senyor de Montcortès, que fou procurador síndic general de l'Ajuntament de Barcelona (1794-1797) i membre de la Junta provincial de 1794; i Antoni Maria de Moixó i de Granell, cavaller de l'orde de Sant Joan el 1797. Altres dos membres d'aquesta branca, anomenats Tomàs, serviren durant dues generacions a l'exèrcit borbònic com a oficials de guàrdies espanyoles.⁶

L'altra branca descendent del matrimoni Moixó-Peguera apareix encara més vinculada amb l'administració de la monarquia fora de Catalunya. Rafel de Moixó es va casar el 1776 a Puerto de Santa María. En aquella població va néixer el 1781 Marià Moixó i Quadrado, el qual va ser condecorat el 1816 amb l'orde de Carles III. Dos germans més, Salvador, general de brigada, i Manuel, capità de carrabiners, varen obtenir el 1816 la dignitat de cavallers de l'orde militar d'Alcàntara; i el primer fins i tot va ser-ne comanador.⁷

Però tornem al segle XVII. Marià de Moixó i de Marlés, senyor de la Móra, s'havia casat el 1680 amb Francesca Borràs, el pare de la qual pertanyia al mateix grup social de petita noblesa en ascens: eren ciutadans honrats de Barcelona que havien assolit el grau de cavaller el 1675 i el de Noble el 1690.⁸ Quatre anys més tard va néixer a Cervera Josep de Moixó i de Borràs, que va succeir el seu pare com a senyor de la Móra i Castelloch, i carlà de l'Espígol. Aquest personatge i la seva germana Maria Clara varen protagonitzar un casament doble (germà i germana amb germana i germà), tan característic de l'estratègia matrimonial de l'Antic Règim. En aquest cas, l'escollida va ser la família lleidatana dels Maranyosa. Maria Clara Moixó es va casar amb Joan de Maranyosa; una néta d'aquest matrimoni va ingressar el 1797 a l'orde de Sant Joan de Jerusalem, al qual pertanyien, com hem vist, altres descendents del tronc dels Moixó. La muller de Josep de Moixó era Francesca de Maranyosa, nascuda a Lleida el 1685.

Els Maranyosa eren una coneguda família de la noblesa urbana de Lleida. Estaven presents en el govern de la ciutat ja durant els primers decennis del segle XVII. Gaudien de la condició de ciutadà honrat quan se celebraren les Corts del 1626. El 1640 seguiren el partit de la revolta, però el 1644, com altres famílies del seu grup social, s'inclinaren per tornar a l'obediència a Felip IV. Un memorial posterior parlava del ciutadà honrat Ramon Maranyosa, dient que "*servió a su Magestad con todo afecto*", la qual cosa li havia comportat dures pèrdues econòmiques: "*todo se lo destruyeron y talaron*".

Josep de Maranyosa i Aranyó, paer en cap l'any 1665, va assolir el 1666 la dignitat de cavaller i la de Noble el 1697. Va ser pare d'Ignasi, veguer de Lleida, i del Noble *don* Ramon de Maranyosa i Granada (cap del llinatge, mort el 1718), el qual va esdevenir sogre dels Moixó.⁹ El seu germà Tomàs va ser catedràtic de Dret Canònic a l'Estudi General i, posteriorment, membre del Consell de la Batllia General, un càrrec en el qual possiblement coincidí amb Rafel de Moixó.

Els Maranyosa foren austriacistes fervorosos durant la guerra de Successió. Ramon i Ignasi Maranyosa eren oficials de la Coronela de Lleida, i el primer va intervenir en la rendició de Lleida a Desvalls el 1705. Aquell mateix any va ser membre de l'Audiència formada per l'Arxiduc. El seu germà Ramon, que també era austriacista, es va inclinar per la rendició a la Junta de Braços el juliol del 1713. En canvi, l'Ignasi va prendre part, aquell mateix any, a l'expedició dirigida pel diputat militar.¹⁰ Un dels Maranyosa es va exiliar i el 1725 vivia a Milà, mentre el seu fill Joan pretenia una plaça de regidor. Marià Maranyosa va ser nomenat regidor de la ciutat de Lleida el 1782, però a la pràctica no es va possessionar del càrrec, que fou declarat vacant el 1790. Més activa va ser la participació de Pere Maranyosa, coronel d'Artilleria, nascut a Lleida el 1753, cavaller de l'orde de Carles III el 1806, i amb dos germans a l'orde de Sant Joan.¹¹

LA CERVERA BORBÒNICA

Els Moixó, encara més que els seus parents Maranyosa, constitueixen un bon exemple de la continuïtat de les oligarquies municipals, abans i després del Decret de Nova Planta. Josep de Moixó i Borràs va ser nomenat el 1719 regidor de Cervera per la classe de Nobles, càrrec que va ocupar fins la seva mort, esdevinguda molt després, el 1755, als 71 anys d'edat. El succeí el seu fill, Marià de Moixó i Maranyosa,¹² nascut a Cervera el 1713 i casat el 1746 amb Maria Teresa Francolí, nascuda el 1724, parenta del primer marquès de Benavent.

Com a regidor de la ciutat de Cervera, Marià de Moixó i Maranyosa va ser un dels procuradors enviats a les Corts convocades per Carles III a començaments del seu regnat, concretament l'estiu del 1760. Després de la supressió de les Corts de la Corona d'Aragó per Felip V, les principals ciutats d'aquella, i entre elles Cervera per la seva fidelitat, reberen el dret de formar part de les Corts de la Corona de Castella, les quals, d'altra banda, gairebé només es reunien per qüestions cerimonials relacionades amb la successió reial, com era, en aquella ocasió, el jurament del príncep d'Astúries.¹³

El que no havien perdut les Corts de Castella així ampliades era el costum de concedir mercès i honors als procuradors, un cop finides les sessions. En aquella avinentesa, el segon procurador de Cervera era Tomàs de Mora i Miquel, assessor del governador. Aquest personatge adduïa els serveis militars dels seus avantpassats i demanava que se'l nomenés per a la primera plaça de l'Audiència que correspongués a catalans; eren les anomenades places nacionals. El parer del president del Consell de Castella fou, però, que n'hi hauria prou amb la concessió dels honors d'alcalde del crim de la mateixa Audiència.¹⁴

Marià de Moixó presentava el privilegi de Noble del seu avi i els mèrits contrets per la família a les "torbacions" passades. Demanava el grau superior dins la jerarquia nobiliària, que era el de baró. Se li va concedir, amb el títol tan significatiu, i tan de l'època, de Juras Reales. La mateixa denominació, però amb la jerarquia de marquès, fou atorgada a Francesc Castillo i March, un dels dos procuradors de la ciutat de València.¹⁵

A les següents Corts, celebrades el 1789, els procuradors de Cervera foren el llicenciat Joan Francesc Ramon i Marià Salat i Mora, els quals protestaren, com altres ciutadans, pel fet que Madrid figurés com la primera de les ciutats i viles que no eren cap de regne, sense sotmetre's al sorteig que havia d'establir l'ordre jeràrquic. Els procuradors de les ciutats catalanes foren abundantament recom-

pensats amb títols de baró, cavaller i ciutadà honorat. La concessió d'un privilegi de cavaller per a Marià Salat fou publicat a la *Gazeta de Madrid* el 13 de novembre, i se'n féu ressò el baró de Maldà en el seu *Calaix de Sastre* set dies després. Amb la mateixa data es concedia un títol del regne al corregidor de Lleida Blondel de Druhot, així com diferents dignitats a diputats d'altres poblacions catalanes: Tortosa, Tarragona, Barcelona, Girona. Un altre dels receptors d'honors oficials va ser l'advocat targari Ramon Jover, el qual aleshores ocupava l'important càrrec d'alcalde major de la ciutat de Barcelona.¹⁶

Dels dos procuradors de Lleida, un va repetir a les Corts de 1760 i a les de 1789. Es tractava del regidor Joan Baptista de Tàpies i Lleget. El seu company del 1789 era Vicent Gallart, nat a Benavarri el 1744 i gran terratinent a Artesa. Gallart va obtenir, per la seva participació, l'ingrés al nou orde de Carles III.¹⁷ Tàpies, a més, havia estat sortejat i havia sortit extret per formar part de la Diputació de les Corts, anomenada també *Comisión de Millones*, ja que, en principi, la seva missió era la d'administrar l'impost de *millones* sobre el consum. Les ciutats de la Corona d'Aragó també entraven en el sorteig, encara que no pagaven aquell impost. Des del 1767 se sortejava, entre totes les ciutats catalanes amb vot a Corts, quina tindria dret a ocupar la plaça de diputat o comissari de *millones* durant un sexenni.¹⁸ Segurament per haver exercit el càrrec de diputat de *millones*, fou Tàpies qui presentà el paper conjunt de tots els procuradors catalans sobre el projecte de reforma agrària proposat pels ministres Floridablanca i Campomanes. Els diputats catalans consideraven que la propietat rural a Catalunya no necessitava reforma i que no calia modificar en aquest àmbit la "constitució" del Principat (aquesta era la paraula que empraven, bé que en un sentit diferent a l'actual).

El primer baró de Juras Reales va morir l'any 1764, als 51 d'edat. Durant la segona meitat del segle XVIII, la nissaga dels Moixó sembla més atreta per la Universitat que pel govern municipal. Un germà del baró, Antoni de Moixó i Maranyosa, va formar part del professorat universitari des dels anys cinquanta fins als setanta, primer a la facultat d'Arts i després a la de Lleis; en aquesta darrera va ocupar el 1764 la càtedra anomenada de Volumen. Joaquim Maria Moixó i Cercós apareix com a aspirant a càtedres, almenys des del 1788. El 1796 va ocupar la d'Instituta i el 1806, la de Prima de Lleis.¹⁹ Però la presència més duradora de la família Moixó en el claustre de la seva ciutat natal fou la del segon baró de Juras Reales.

Josep Antoni de Moixó i Francolí havia nascut el 1751. Per tant, tenia 13 anys quan va morir el seu pare. Es va doctorar en lleis el 1772. Va ocupar durant nou anys la càtedra d'Instituta, durant dos la de Volumen, i durant dos la de Codi. A finals de segle havia apadrinat un total de 84 graduats, un dels quals era portuguès, fet que va ser considerat "*caso singular*". Va ser visitador de la biblioteca de la Universitat i superintendent de la impremta.²⁰ Va pronunciar un discurs en llatí en ocasió de la celebració anual de la mort de Felip V, fundador de la Universitat.²¹

Josep Antoni de Moixó va contraure matrimoni dins un cercle vinculat a la Universitat. La seva muller, María Bárbara López Fuertes, era neboda de Francisco Fuertes Piquer, canceller de la Universitat del 1762 al 1789 i canonge de Tortosa. El canceller era germà de Joaquín Fuertes Piquer, oïdor de l'Audiència d'Aragó,²² el qual estava casat amb Josefa d'Amar i Borbón, dama ben coneguda dins el moviment il·lustrat pels seus escrits en favor de la promoció familiar i social de la dona. Ja veurem més endavant el joc que va donar aquest parentiu. Tant els Amar com els Borbón eren cirurgians aragonesos de certa fama i algun d'ells havia ocupat càrrecs d'importància a Catalunya.²³ Una filla del matrimoni Moixó-López Fuertes, María Bárbara, nascuda a Cervera el 1784, es va casar successivament amb dos regidors de la ciutat: primer amb Francesc Maria de Cerveró i després amb Francesc Pastoret.

El més famós dels Moixó va ser l'eclesiàstic Benet Maria de Moixó i Francolí, nat a Cervera el 1763. El personatge ja disposa d'alguns estudis monogràfics,²⁴ per la qual cosa ens limitarem a subratllar-ne només alguns aspectes. Es vinculà a l'orde benedictí, amb el qual va estudiar filosofia i

teologia a Barcelona. Després es va graduar a Cervera i el 1783 va ingressar en el monestir de Sant Cugat del Vallès. L'any 1784, l'abat Azara el va enviar a Roma, on el seu germà ocupava un important càrrec diplomàtic. Allí va romandre quatre anys, ampliant la seva formació humanística. Quan va tornar, va ingressar a les principals institucions culturals de la Catalunya del moment: a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona el 1788 i a la de Ciències i Arts el 1789. L'any següent va publicar unes *Memorias Históricas* sobre el monestir de Sant Cugat i una *Oración fúnebre* a la memòria dels anteriors abats.²⁵ El 1798, va ser nomenat membre corresponent de l'Acadèmia de la Història, una institució en la qual ocupava un càrrec important l'historiador català Antoni de Capmany.

El 1792, Benet Maria de Moixó havia tornat a Cervera com a catedràtic d'Humanitats. Concretament, se li va encomanar l'ensenyament de la retòrica. Va escriure una gramàtica de la llengua grega i diverses obres en llatí, les quals augmentaren la seva fama dins els cercles erudits.

El 1802, Carles IV va passar per Cervera camí de Barcelona. Moixó va ser l'encarregat de pronunciar l'allocució de benvinguda, amb poesies en diferents idiomes, antics i moderns, però cap en català.²⁶

ELS MOIXÓ A L'AMÈRICA INSURGENT

La visita del monarca va tenir grans conseqüències per a la família Moixó. El 1803, Benet Maria fou condecorat amb l'orde de Carles III²⁸ i nomenat bisbe auxiliar de Michoacán, a Mèxic. Al mateix temps, el baró de Juras Reales va ser nomenat fiscal de l'Audiència de Xile. El 1806, el seu cosí polític, Felipe Fuertes i Amar, que s'havia graduat a Cervera, va ser nomenat oïdor de l'Audiència de Quito, mentre un oncle d'aquest, Antonio de Amar i Borbón, va ser virrei de Nueva Granada del 1803 al 1810.²⁹

Val la pena d'estudiar els matrimonis contrets pels fills del baró de Juras Reales a l'Amèrica. El fill, Lluís Maria de Moixó i López Fuertes, nascut a Cervera el 1781, doctor en Lleis i batxiller en Dret Canònic, es va casar a Buenos Aires amb Maria Dolors Oromí, d'ascendència catalana. Els Oromí procedien de les poblacions del Talladell (a tocar de les senyories dels Moixó) i de Vilanova de Meià, i havien arrelat a Màlaga i Madrid. Ramon Antoni Oromí, natural del Talladell, s'havia casat a Vélez Màlaga el 1752 i posteriorment s'havia establert a Madrid, on va fer testament el 1777. Ramon d'Oromí Martiller, nascut a Màlaga el 1756, havia estat empadronat a l'estament noble de Madrid i havia guanyat el 1783 un certificat d'*hidalguía* a la Chancillería de Valladolid. El 1790 va ingressar a l'orde de Carles III. A Buenos Aires exercia les funcions de director de tabacs.³⁰

Maria Dolors de Moixó, nascuda a Cervera el 1782, es va casar el 1810 amb el primer marquès de Larraín, un aristòcrata xilè d'origen basc, cavaller de l'orde de Carles III. El títol de marquès de Larraín havia estat concedit el 1778. Foren els pares de Rafael de Larraín y Moixó, segon marquès de Larraín, nascut el 1813, el qual va ser posteriorment president del Senat de Xile.³¹

La trajectòria americana de la família Moixó va transcórrer en els països del sud del continent. Benet Maria no va arribar a prendre possessió del bisbat de Michoacán, encara que la seva breu estada a Mèxic va donar lloc posteriorment a la publicació d'unes interessants *Cartas mejicanas*. El 1807, va ser designat bisbe de Charcas, a l'Alt Perú (actual Bolívia), que aleshores formava part del virregnat del Plata. Va publicar nombroses homilies i pastorals, que foren publicades a Lima i Buenos Aires.

El segon baró de Juras Reales, antic catedràtic durant molts anys de la Universitat de Cervera, va morir el 1810, el mateix any en què s'iniciava el moviment de la Independència a Xile i als territoris del Plata. El seu fill, el tercer baró, el va succeir en l'exercici de la fiscalia de la mateixa

Audiència. Això no era pas una pràctica usual, ja que la política de la corona durant els darrers regnats havia estat la de disminuir les relacions familiars entre els membres dels tribunals. Fins aquell moment, el jove Moixó s'havia inscrit com a advocat davant la mateixa Audiència (1804). El seu oncle, el bisbe Benet, l'havia nomenat provisor i vicari general, i vice-canceller de la Universitat,³³ de manera que el jove magistrat havia gaudit de la generosa protecció familiar a les primeres passes de la seva vida pública.

Les lluites de la Independència varen afectar dramàticament la vida dels Moixó. El bisbe Benet fou detingut pels insurgents i va morir el 1816 a Salta, al nord de l'actual Argentina. El seu nebot va ser detingut el 1811 i confinat a diferents llocs. Es va escapar i es va refugiar a Montevideo, defensada pel general Gaspar Vigodet, també d'origen català. Fou pres una altra vegada fins el 1817. Conseqüència d'aquesta detenció va ser la posterior publicació de l'obra titulada *Entretenimientos de un prisionero en el Río de la Plata*.³⁴ La seva sort va ser molt millor que la del seu cosí Fuertes Amar, assassinat per la multitud a Quito el 1810.

Retornat a Espanya, Lluís Maria Moixó fou condecorat amb el nou orde anomenat americà d'Isabel la Catòlica. És molt reveladora la idea que tenia aquell magistrat de l'Antic Règim, que havia estat expulsat del seu càrrec pels insurgents, de la lluita que s'estava desenvolupant a Hispanoamèrica. En una obra publicada el 1812, parlava de la "revolució americana" com d'una guerra civil entre dos partits igualment estimats. En aquell moment, Moixó es presentava com a addicte al liberalisme vigent. Parlava de "despotisme" i de la "sàvia Constitució".³⁵ El 1822, fou declarat en situació de disponible, amb el sou de magistrat d'Audiència. Però el seu liberalisme no sembla sincer. No sols perquè va ser alcalde del crim de l'Audiència durant la següent etapa absolutista, sinó també per les idees que va difondre per escrit i per la seva posterior actuació política. Uns i altres l'identifiquen com un partidari, potser moderat, de l'Antic Règim polític i social.

El 1830, va publicar un opuscle anomenat *El príncipe y el pueblo*, on sembla exposar el seu veritable pensament, favorable a una monarquia paternalista. Parlava de la "sàvia" conducta del rei en la seva restauració, i proposava com a norma de conducta pública "*ser tan españoles como nuestros abuelos*" i "*que no haya más partidos que el de nuestra España*".³⁶

El 1830, el tercer baró de Moixó va ser nomenat regent de l'Audiència de Càceres. Posteriorment, va seguir la causa carlina i va morir a l'exili a Bordeus el 1843. El 1863, es va atorgar carta de successió en el títol de baró al seu fill Manuel Maria de Moixó i Oromí.³⁷

L'obra publicada el 1821 per Lluís Maria de Moixó es titulava *Ensayos de moral, de política e Historia*. Aquests temes foren ampliat el 1828 en els *Entretenimientos*. El magistrat retia homenatge formal a les recerques antropològiques dutes a terme per l'oncle arquebisbe en el continent americà. En concret, es referia a "*ciertos manuscritos que me legó*", així com a "*varias cartas que sobre cosas de México escribió aquel prelado*". En realitat, es tractava de l'obra de Moixó i Francolí, que finalment va ser publicada, amb el nom del seu autor veritable i amb el títol de *Cartas mejicanas*, el 1839.

L'obra de 1821 es dividia en sis capítols, que tractaven temes generals, més o menys relacionats amb Amèrica. L'esquema era el següent" 1) suïcidi; 2) sacrificis humans; 3) música; 4) i 5) esclavatge; 6) les Illes Afortunades. També publicava el discurs que va pronunciar el 1807 davant el clergat de la Plata, per celebrar la defensa de Buenos Aires envers els anglesos.³⁸

Els *Entretenimientos* són una obra en dos volums. Introdueix nous temes: sobre l'antropofàgia dels indis americans, sobre la "*violenta y extraña propensión que los indios tienen a la idolatría*", sobre els coneixements científics dels indis en astronomia, geometria i aritmètica. D'aquí deduïa Moixó que tenien capacitat per formar idees abstractes. També parlava de qüestions d'història natural (com el peix volador del Mar de los Sargazos), d'elements de la cultura indígena (com "*la anti-*

gua cultura de los indios tarascos"), de qüestions d'història (com "un hecho particular de Colón"), i d'un comentari sobre l'humanista del segle XVI Juan Ginés de Sepúlveda, partidari de l'esclavatge dels indis.³⁹

L'obra portava un advertiment d'"*agradecida memoria*" a l'arquebisbe. Les il·lustracions procedien del museu que el prelat havia organitzat a Charcas.

El tercer baró dedicava l'obra al ministre Calomarde i atribuïa una doble finalitat a la publicació: 1) difondre una informació més exacta sobre la naturalesa i caràcter dels indis; i 2) defensar la tasca colonitzadora d'Espanya de les "*infinitas injurias y maliciosas sátiras con que muchos escritores extranjeros han intentado envilecerla*". És a dir, que entrava a l'inacabable polèmica i defensa de la colonització espanyola a Amèrica.

Encara avisava que calia esperar les *Cartas peruanas*, és a dir, el material de l'arquebisbe Moixó que havia quedat a Charcas, per poder donar notícia de la tasca global duta a terme pel prelat cerverí en el terreny de l'estudi antropològic dels indis americans.

CONCLUSIÓ

L'evolució social de la família Moixó permet analitzar un cop més el procés d'ascensió de la noblesa comarcal, el pas de l'estament mercantívol al militar, arribant a la dignitat de Noble del Principat de Catalunya, la més elevada dins la petita noblesa. Les fluctuacions polítiques de la guerra dels Segadors feien que un mateix personatge o família rebés el mateix títol dels dos monarques contendents: el rei de França i el de Castella. El cas de Rafel de Moixó no va ser pas únic. En coneixem altres al Maresme i al Baix Empordà.

Les relacions matrimonials ultrapassaven el nivell comarcal, i en aquest cas s'orientaven vers altres contrades de la Catalunya Nova, cap al Segrià i el Camp de Tarragona, mentre el llinatge obtenia petites senyories segarrenques o urgellenques.

Moltes famílies que havien obtingut mercès de la monarquia durant el segle XVII foren austriacistes el 1705. I ja és ben conegut que, a nivell local, les oligarquies urbanes conservaren llur poder després de la Nova Planta. Els Moixó assoliren, a més, la dignitat de baró en una situació ben particular, per vincular la seva sort amb la de la dinastia.

La vida de Cervera va ser transformada en el segle XVIII per la fundació de la nova Universitat. Els Moixó hi tingueren un paper destacat a la segona part del segle, i, a través del món universitari, varen establir lligams matrimonials amb famílies de la noblesa aragonesa, ben relacionades amb la Cort. D'altra banda, el benedictí Benet Maria de Moixó va tenir un paper important dins la cultura erudita de l'Acadèmia de Bones Lletres. La seva germana Maria Josepa va ser abadessa de Vallbona de les Monges, i un Felip de Moixó va ser abat de Santes Creus del 1760 al 1764.

L'augment de la presència catalana a Amèrica a partir del regnat de Carles III incloïa també eclesiàstics i funcionaris. D'aquesta manera, la darrera part de la nissaga dels Moixó va tenir lloc al virregnat del Plata, ben lluny de les seves terres originàries de la Segarra i de l'Urgell, però va ser precisament l'obra cultural de Benet de Moixó en la seva estada americana la que va fer més conegut el cognom familiar.

1. Una completa genealogia de la família Moixó es troba a la *Enciclopedia Heráldica y Genealógica* de GARCIA GARAFFA, tom 57, pp. 217-224 (sota la forma Moxó), feta a partir sobretot dels expedients de cavallers de l'orde de Carles III. Sobre els orígens de la família en els segles XVI i XVII, MORALES ROCA, *Próceres habilitados en Cortes del Principado de Cataluña, 1599-1713*, Madrid, 1983, I, p. 329. Agustí DURAN i SANPERE, *Llibre de Cervera*, 1977, passim. També, *Els castells catalans*, Barcelona, 1979, VI, I, pp. 552-554.
 2. *Les Corts generals de Pau Claris*, estudi de Ramon VIDAL, pròleg de Basili de RUBÍ, Barcelona, 1976, pp. 129-130. Sobre la família Soler, MORALES ROCA, *Próceres*, II, 109-110.
 3. Biblioteca de Catalunya. Follets Bonsoms, núm. 2.197. Memorial presentat a la reina governadora Marianna d'Àustria pel Dr. Rafel de Moixó, assessor del governador de Catalunya i comtat de Cerdanya.
 4. Biblioteca Universitària de Barcelona. Mss. 1765. Dietari del ciutadà honrat Josep de Monfar i Sorts per a l'any 1683, 8 d'octubre. "*El Dr. Félix Molinés, buen letrado, del Consejo de la Bailía general, en lugar del Dr. Don Rafael Moxó, que murió en Cervera días ha*".
 5. MORALES ROCA, "Privilegios nobiliarios del Principado de Cataluña. Dinastía de Austria. Reinado de Carlos III", revista *Hidalguía*, núm. 158, 1980, p. 31. Del mateix autor "Registros nobiliarios del Brazo militar del Principado de Cataluña. El Llibre Verd del antiguo Brazo militar", *Ibidem*, núm. 201 (1987), p. 857. *Gran Geografía Comarcal de Catalunya*, volum 9, p. 92, la Móra, poblet sufragani de Granyanella, i 106, Montcortès de Segarra.
- 5 bis PORTA BERGADÀ, *La victòria catalana del 1705*, Barcelona, 1984, pp. 282 i 332.
6. ALÒS i DOU, *Índice y extracto de las pruebas de los caballeros y señoras del hábito de San Juan en el Gran Priorato de Cataluña*, Barcelona, 1925, pp. 133-135.
 7. Vicente CADENAS VICENT, *Extractos caballeros Orden Carlos 3º*, tom VIII, Madrid, 1985, núm. 1774. Archivo Histórico Nacional. Madrid, Secció d'Estado. Orde de Carles III, expedient 1669.
 8. ALÒS i DOU, 280. MORALES ROCA, *Próceres*, I, 163.
 9. MORALES ROCA, *Próceres*, I, 296. Josep LLADONOSA, *Història de Lleida*, Tàrrrega, 1974, II, pp. 380, 464, 508.
 10. PORTA BERGADÀ, *La victòria catalana de 1705*, Barcelona, 1984, pp. 502, 504, 585. LLADONOSA, *Història de Lleida*, 571-574. DURAN I CANYAMERAS, "Catalunya sota el govern dels reis absoluts de la Casa de Borbó", a *Revista Jurídica de Catalunya*, 1934, pp. 31-32.
 11. Josep Maria TORRAS RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim, 1453-1808*, Barcelona, 1983, pp. 230, 247 i 258.
 12. TORRAS, 281. CADENAS VICENT, VIII, 256, núm. 1743, expedient 121.
 13. MOLAS RIBALTA, "Catalanes en las Cortes de Castilla", a *Haciendo Historia. Homenaje al profesor Carlos Seco Serrano*, Madrid, 1989, pp. 117-122. El sistema de les Corts de Castella al segle XVIII va ser ben explicat pel catedràtic de la Universitat de Cervera, Ramon LLÀTZER de DOU, a les seves *Instituciones de Derecho Público*, Madrid, 1800, I, 25-28.
 14. AHN. Consejos suprimidos. Llig. 17.830.
 15. Arxiu del Regne de València, Real Acuerdo, llibre 55, foli 810. Títol de marquès de Jura Real a don Francisco Pasqual Castillo.
 16. MORALES ROCA, "Próceres del Principado asistentes a Cortes del Antiguo Régimen, 1724-1833", *Hidalguía*, núm. 180. Arxiu de la Corona d'Aragó, Audiència, volum 992. Privilegiorum, foli 251. Marià Salat i Mora, regidor de Cervera. Jover, que havia estudiat a Cervera, havia estat alcalde major d'Agramunt (1762), Camprodon, Manresa (1770), Lleida (1775), Osca (1780) i San Felipe, o sigui, Xàtiva (1784). Hi ha diverses relacions de mèrits impreses a la secció de Consejos Suprimidos de l'Archivo Histórico Nacional, de Madrid.
 17. LLADONOSA, *op. cit.*, II, 629, 632, 650.
 18. *Ibidem*, II, 634, nota. Era regidor des del 1763: CADENAS VICENT, núm. 933. AHN. Estado. Carlos III, expedient 422.

19. Federico VILA, *Reseña histórica y literaria de la Universidad de Cervera*, Lleida, 1923, reedició, Barcelona, 1981, pp. 282, 367.
20. Josep FINESTRES, *Epistolari*, II, documents 1109 i 1118. En aquest darrer explica l'accident que el baró va tenir amb un matxo. "*Quiso Dios que todo quedase en amago*". AHN. Consejos. Llig. 13.361, núm. 74. *Relación de los méritos, grados y ejercicios literarios del Doctor Don Joseph Antonio de Moxó y de Francolí, Barón de Juras Reales, Catedrático de Digesto Viejo de la Universidad de Cervera* (1796).
21. *In solemní aniversario funere Philipi V... Oratio ad Academicum Cervariensem Senatam habita a Don Josepho Antonio de Moxó et de Francolí, Barón de Juras Reales*.
22. FINESTRES, documents 1069-1070. Sobre els Fuertes Piquer, RUJULA, *Índice de los colegiales de Alcalá*, Madrid, 1946, pp. 267-268. Eren naturals de Vallbona (Terol).
23. LATASA, *Biblioteca de Autores Aragoneses*, Saragossa, 1885, I, 52 i 236-237. CADENAS VICENT, *Caballeros de Santiago, siglo XVIII*, núms. 1597-1598. Míguel de Borbón, protometge del Principat de Catalunya. José Amar va ser metge de cambra del rei, càrrec des del qual va protegir la família.
24. R. VARGAS UGARTE, Buenos Aires, 1931. Fernando RAZQUIN FABREGAT, "El Dr. Don Benito María de Moxó y de Francolí, cervariense, último Arzobispo de Charcas en la América meridional durante la dominación española", *Ilerda*, 1944, 7-53. Enciclopedia Espasa, tom 36, pp. 1540-1541. Gran Enciclopèdia Catalana, article de Josep Maria Barnadas. TORRES AMAT, *Diccionario Crítico de Autores Catalanes*, reedició de 1975, p. 456. PALAU, *Manual del Librero Hispanoamericano*, 292-293.
25. *La Oración fúnebre i les Memorias Històricas* foren publicades per la impremta de Surià, 115 p. Carmen SIMON PALMER, *Bibliografía de Cataluña*, Madrid, 1982, II, 1767-1820.
26. BC. Follets Bonsoms, núm. 1824. *Poesías con que la Real Universidad de Cervera aplaudía el arribo del Rey Carlos IV*, 58 p.
27. CADENAS VICENT, VIII, 256
28. Mark A. BURKHOLDER, *Biographical Dictionary of the Audiencia Ministers in the Americas, 1687-1808*, Westport, Greenwood Press, 1982, p. 218 (sota la forma Mojó).
30. CADENAS VICENT, núm. 1872, expedient 694. Josep d'Oromí i Martiller, natural de Màlaga, cavaller de l'orde de Carles III (1793), fill de Ramon A. d'Oromí, natural del Talladell i veí de Madrid, on va arribar a ser regidor de la vila. Fou també cavaller de l'orde de Carles III el 1790. CADENAS VICENT, IX, núm. 1871, expedient 439. El besavi patern era Jaume d'Oromí, nascut al Talladell el 1647.
31. Guillermo LOHMANN VILLENA, *Los americanos en las Órdenes nobiliarias*, Madrid, 1947, II, 363. Luis LIRA MONT, "Caballeros chilenos en la Orden de Carlos III", *Hidalguía* (1989), núm. 212, pp. 104-105. El títol de marquès de Larraín datava del 1781. Un germà de l'avi del primer marquès, Tomàs de Larraín, que era jesuïta, va morir a Girona el 1767, després de ser detingut amb tots els membres de la Companyia.
32. AHN. Títulos y Grandezas, II, 204, nota 509.
33. AHN. Consejos suprimidos. Lligall 13.370, núm. 62. "Extracto de los méritos y servicios del doctor don Luis María de Moxó, Barón de Juras Reales, Fiscal de la Audiencia territorial de Santiago de Chile..." (1821).
34. *Entretenimientos... por el barón de Juras Reales, siendo Fiscal de Su Magestad en el reino de Chile*, Barcelona, 1828. El baró parlava de les seves obres com d'uns "*ensayos literarios que me sirvieron de útil entretenimiento cuando estuve detenido y confinado por los disidentes en América en varios puntos de las provincias del Río de la Plata*".
35. *Ibidem*. "*Guerra intestina y civil*". Reconeix que la lluita dels americans podia estar justificada envers l'absolutisme, però no amb el règim constitucional.
36. *El príncipe y su pueblo, o deberes del pueblo español hacia su legítimo Rey, el Señor D. Fernando 7º...*, 140 p. L'obra estava dedicada a la que era aleshores nova reina, Maria Cristina de Borbó. 177
38. "Discurso que en junta general del venerable clero de la ciudad de la Plata pronunció el autor en 1807... en ocasión de haber los ingleses invadido la ciudad de Buenos Aires".
39. ELÍAS de MOLINS, *Diccionario biográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, II, 232-233.